

קוויקרים

(Quakers). השם 'ק' הוא הכינוי הרווח בציבור לחברי 'אגודת הידידים' ('ידידי האמת'; Society Of Friends). 'ק' מצויים בארצות רבות, במיוחד באנגליה, שבה צמחה תנועתם במאה ה-17, ובארצות דוברות אנגלית אחרות. הם אחת הקבוצות הדתיות הקטנות בארצות-הברית, וב-1933 היה מספרם שם 112,000. הק' מאמינים שהאל שוכן בכל אדם ואדם, ולפיכך מתייחסים הם בכבוד לכול אדם, ומתנגדים למלחמה ולשימוש בכוח. הק' מאמינים שחוויה דתית ופעילות לשיפור תנאי החברה כרוכות ושזורות זו בזו בקשר בל יינתק.

ב-1917 הוקמה 'ועדת השירות של אגודת הידידים' (Afsc, American Friends Service Committee) ולה שתי מטרות: מתן אפשרות לק' לפעול פעולה קונסטרוקטיבית למען האנושות, ומתן הזדמנות מקבילה מבחינה מוסרית לשירות צבאי בעת מלחמה. באמצעות מרכזי ק' במקומות שונים בעולם עסקו פעילי הוועדה בפעולות סיוע וסעד, עבודה קהילתית ומפעלים לפעילות חברתית.

מפעלה הראשון של הוועדה היה הזנת 1,200,000 ילדים גרמנים שנפגעו מחמת מלחמת-העולם הראשונה. המפעל הוא הקנה לוועדה את הערכת הגרמנים, ומכיוון שהק' סירבו להשתתף בעצם הלחימה וסייעו לנפגעים מכול הצדדים מתוך מסירותם לצורכי אנוש, העניקו להם הגרמנים מעמד נכבד, והוא איפשר להם להתערב למען קורבנות הרדיפות ביעילות רבה יותר משיכול היה לעשות כול ארגון אחר. אפילו הנאצים התייחסו אליהם בכבוד.

בשנים הראשונות לשלטונו של היטלר, היה היקף פעולותיה של 'ועדת השירות של אגודת הידידים' למען הפליטים קטן באורח מפתיע, בניגוד לק' באירופה. נראה שהדבר נבע מן הבעיה שעמדה בפני הק' בעקבות הצעדים נגד היהודים בגרמניה. היו שחששו כי תמיכה ביהודים תפגע מאוד במוניטין של הק' בגרמניה. גם הקשרים ההדוקים עם 'אגודת הידידים' בגרמניה גרמה חוסר מעש ופעולה, וזאת בכדי שלא להעליבה או לפגוע בה. משום כך כמעט שלא השמיעו הק' האמריקנים את קולם ולא הוקיעו בפומבי את המדיניות האנטי יהודית של הנאצים.

רק אחרי פרעות 'ליל הבדולח' בנובמבר 1938 החל סיוע ממוסד מצד 'ועדת השירות של אגודת הידידים'. הוקמה מחלקה לפליטים, ומרכזת בניו יורק, והיא סיפקה שירותים רק בכמה תחומים שבהם לא עסקו סוכנויות אחרות. הק' רצו מאוד לפעול 'מעבר לסעד וסיוע, אל אפשרויות מרחיקות לכת יותר להבראה ולשיקום'. הוועדה התמקדה במתן סיוע לפליטים שהגיעו לארצות-הברית למצוא את דרכם בארצם החדשה ולהתאמרק, וזאת על ידי אכסניות, סמינרים אמריקניים, סדנות במכללות ומפעלי חינוך אחרים. הם היו מפעלים ניסויים בהיקף קטן בלבד, אך הם הדגימו לארגוני הסעד הגדולים את 'דרך הק' שבה יש

לטפל בפליטים. חברים בוועדת השירות של אגודת הידידים, בראשותם של היושב-ראש רופוס ג'ונז והמזכיר הכללי קלרנס פיקט, פעלו בהתלהבות למען הפליטים, אך החברים מן השורה בקהילות הק' בארצות-הברית לא תרמו למען הפליטים בכסף ואף לא בקליטת משפחות פליטים.

שונה לחלוטין היה המצב באשר לפעילות 'ועדת השירות של אגודת הידידים' בארצות חוץ. מכיוון שארגון 'ועדת השירות' היה גוף שעיקר פעילותו מופנה לחוץ לארץ, היה האגף לשירות חוץ יעיל ובעל השפעה רבה יותר מאשר מחלקת הפליטים. בתגובה לבקשה מאת ה'ג'וינט' שלחו הק' ב-1939 ועדה לגרמניה כדי לברר בדיוק את מצב היהודים והנוצרים, ובמקרה הצורך לתת עזרה. מאז 1933 וכול שנות המלחמה, היו היחסים הקרובים בין 'ועדת השירות' ובין גופים וארגונים יהודיים, כגון ה'ג'וינט', 'היצם' ו'אזזה', דוגמה לשיתוף-פעולה בין-דתי בכול הנוגע לפליטים. כתוצאה מחלוקת העבודה בין סוכנויות הסעד, מיקדה 'ועדת השירות' את מירב מאמציה בסיוע לפליטים נוצרים, אך לעיתים היה סיוע הק' לפליטים יהודים בפריס, במרסי, בליסבון ובמדריד חיוני ומכריע.

בצרפת סייעו הק' באספקת מזון ובהצלת ילדים, ופעלו להשיג רשיונות מעבר ליהודים ממחנות איסוף. בספרד ניאותו השלטונות בראשית 1943 לשחרר, בלחץ האמריקנים והבריטים, פליטים שהיו עצורים. לפליטים הלא-יהודים נמצא מקום בצפון אפריקה. לפליטים היהודים הסדיר נציג 'ועדת השירות' דיויד בליקנסטף, בסיוע ה'ג'וינט ושגרירות ארצות-הברית במדריד, מקום ליהודים באכסניות ובבתי-מלון. גם בפורטוגל דאגו אנשי 'ועדת השירות' לסיוע לפליטים. רוזול מקללנד, נציג 'ועד השירות' בז'נוה שבשווייץ, זכה בהכרה מצד ה'ועד לעניני פליטים' כנציגו בשווייץ. מקללנד השתתף במשא-ומתן שהתנהל בשווייץ באוגוסט 1944-פברואר 1945 בהשתתפות איש הס"ס קורט בכר, שהיה נציגו של הינריך הימלר, ישראל (רז'ה) קסטנר, איש, ועדת העזרה וההצלה בבודפשט, וסלי מאיר, איש ה'ג'וינט בז'נוה. למשא-ומתן הוא נודעה חשיבות רבה על גורל היהודים בחודשים האחרונים של המלחמה. למרות היותו נציג אמריקני רשמי – וכך ראה אותו קורט בכר – הרי בפעולותיו ובמאמציו במשא-ומתן באה לידי ביטוי היותו איש 'ועדת השירות של אגודת הידידים', וכך ראה הוא את עצמו.

במרוצת השנים גדל מאוד היקף השירותים של 'ועדת השירות' למען נרדפי הנאצים, ב-1934 הוציאה עליהם הוועדה 17,000 דולר בלבד, וב-1944 – 1,911,300 דולר, והעסיקה בהם 200 עובדים בשכר ועוד מתנדבים רבים.

נוסף לסיוע שהושיטה 'ועדת השירות' האמריקנית לנרדפי הנאצים הצטיינו גם קבוצות אחרות של חברי 'אגודת הידידים' בסיוע ליהודים. כך, למשל, בלטו הק' בבריטניה בסיוע לפליטים היהודים שנמלטו אליה (ראה בריטניה, הפליטים היהודים). גם בארצות שבשלטון הנאצים סייע ק' ליהודים, וסביר שהיותם ק' היה מניע לכך. ואולם, בתוקף הנסיבות, לא היה

הסיוע שהושיטו ממוסד, והוא ניתן בידי ק' כיחידים. בין הק' שסייעו ליהודים באירופה היתה אליזבט אבג.